

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Yusupov Shakir Xaitbayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA XORAZM SHAHARSOZLIK MADANIYATI TARAQQIYOTINING NATIJALARI	11-18
<i>Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli</i> THE ART OF NEGOTIATION: KHIVA AND RUSSIA ENGAGEMENT UNDER MUHAMMAD RAHIMKHAN I (1806–1825)	19-28
<i>Tursunova Gavhar Begmurodovna</i> ROSSIYA IMPERIYASINING SIRDARYO VILOYATIGA AHOLINI KO'CHIRISHDA MAHALLIY AHOLINING QARSHILIK HARAKATLARI (1890–1916-YILLAR)	29-32
<i>Polvonov Kozimbek Naimovich, Baratov Otabek Aripovich</i> SHAHARLAR DEMOGRAFIYASI VA KLASSIFIKATSIYASIDAGI O'ZGARISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	33-40
<i>Сагатовна Зиёдахон Бахтияровна</i> МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	41-45
<i>Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna</i> STATISTIK NASHRLAR VA ADABIYOTLARDA TURKISTONNI ELEKTRLASHTIRISH MASALASI (XX ASRNING 20–50-YILLARI)	46-51
<i>Shamshidinov Baxriddin Sharobiddin o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSI AHOLISINING ETNIK TARKIBI, ETNOSLARNING JOYLASHUVI VA ETNODEMOGRAFIK XUSUSIYATLARI (XIX ASR — XXI ASR BOSHLARI)	52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich, Achilova Firuza Kurbanovna</i> MINTAQA IQTISODIYOTIDA XIZMATLAR SOHASINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	57-67
<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> НАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА В ЭКОНОМИКЕ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	68-72
<i>Xushvaqtov Jasur Shuhrat o'g'li</i> KO'CHMAS MULKNI HAYOTIY SIKL YONDASHUVI ASOSIDA OMMAVIY BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	73-82
<i>Jabbarov Nurbek Atanazarovich</i> O'ZBEKISTON SANOATIGA ENERGIYA RESURSLARINING TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	83-88

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Zaripova Hulkar Toxir qizi</i> O'ZBEKISTONDAGI TARIXIY-MADANIY JARAYONLARDA MARGINAL QATLAMLARNING O'RNI	89-95
---	-------

<i>Abdullayeva Saodat Nurillo qizi</i> PAZANDACHILIK MADANIYATI VA SALOMATLIK FALSAFASI: VOZEHNING “KONI LAZZAT XONI NE’MAT” ASARIDA TAOMLARNING TIZIMLASHTIRILISHI	96-99
<i>Rajabov Behruz Baxshillayevich</i> TINCHLIK VA HAMKORLIKNING FALSAFIY MOHIYATI HAMDA ZAMONAVIY JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O’RNI.....	100-104
<i>Artigova Adolat Ataboyevna</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING “AL-KASHSHAF” ASARI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI	105-109
<i>Umarova Feruza</i> MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA DIN VA DAVLAT MUNOSABATLARI TAHLILI	110-116
<i>Djalalova Nigora Xusanovna</i> IJTIMOIY-MADANIY TEXNOLOGIYALARNI O’RGANISHDA RAQAMLI ONG KONSEPSIYASI	117-120
<i>Ходжиметов Шахрух Русланбекович</i> ЭМИГРАЦИОННЫЕ И ИММИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ ВЛИЯНИЕ НА СТАБИЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВА	121-124
<i>Islamova Gulzamon Madiyevna</i> JADIDLAR DAVRIDA TA’LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLARNING FALSAFIY ASOSLARI.....	125-130
<i>Uraqov Nodirbek Boboqulovich</i> HECI KONSEPSIYASI VA MAHDUMI A’ZAM MEROSI: BAG’RIKENGLIK, AKSIOLOGIK MUSHTARAKLIK, METODOLOGIK TAFOVUT, UMUMIY NUQTALAR VA FARQLAR HAMDA AGRAR TA’LIMDA INSONPARVARLIK G’OYALARINI INTEGRATSIYA QILISH MASALASI.....	131-136
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Baydjanova Iroda Abdullayevna</i> TARJIMADA HAZIL-MUTOYIBA KONSEPTINING SAQLANISHI MUAMMOLARI: “SHUM BOLA” ASARINING O’ZBEK, INGLIZ VA RUS TILLARIDAGI TARJIMALARI MISOLIDA	137-143
<i>Imomiddinova Nargiza</i> ASL XITOYCHA HARBIY TERMINLARNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI	144-154
<i>Sobirov Anvar Kuvandikovich</i> JONLI SO’ZLASHUV NUTQIDA SO’Z TARTIBINING LINGVOPOETIK VA LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	155-159
<i>Азизова Насиба Бахритдиновна</i> ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ КАК КУЛЬТУРНЫЙ КОНЦЕПТ: РЕКОНСТРУКЦИЯ ИДЕЙ АЛИШЕРА НАВАИ И ИХ РЕЛЕВАНТНОСТЬ ДЛЯ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ.....	160-168
<i>Ishankulova Diyora Allovidinovna</i> UMAR XAYYOM SHE’RIYATINING G’OYAVIY-MAZMUNII MOHIYATI VA ULARNING TARJIMADAGI TALQINI	169-174

<i>Olimjon Jalilov Muxidinovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK EPOSALARIDA LINGVISTIK MODELLARNING QIYOSIY XUSUSIYATLARI	175-178
<i>Achilova Zuxra Qurbonovna</i> "MALLA SAVDOGAR" DOSTONI VARIANTLARIDA BAXSHIYONA JANG POLOTNOSI VA PEYZAJ ESKIZLARI	179-184
<i>Orazgalieva Ayjamal Marat qizi</i> SYNONYMIC AND PRAGMATIC VERBALISATION OF CHILD/BALA IN ENGLISH AND KARAKALPAK LEXICOGRAPHY	185-192
<i>Babayeva Irada Sabirovna</i> LINGUOCULTUROLOGICAL APPROACH TO THE STUDY OF EMPATHIC COMMUNICATION	193-198
<i>Тоштемурова Фарангиз Шухратовна</i> РАЗВИТИЕ СЛОВАРНОГО СОСТАВА СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА И РОЛЬ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В ЕГО ОБОГАЩЕНИИ	199-202

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Utemuratova Sapargul Shamshetovna</i> EKOLOGIYA SOHASIDAGI JINOYATLARDA MAXSUS SUBYEKT TUSHUNCHASI VA MANSABDOR SHAXSLARNING JINOIY JAVOBGARLIGI	203-207
<i>Qilichev Xayrulla Mamatovich</i> FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING DAVLAT XUSUSIY SHERIKLIK BITIMIDA ISHTIROK ETISHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	208-217
<i>Бурханова Шийрин Жамшитовна</i> ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРАВОВАЯ ПОЛИТИКА И НОРМОТВОРЧЕСТВО: ВЗАИМОСВЯЗЬ И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ	218-223
<i>Akayeva Marapat Abduhalikovna</i> GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHDA HUQUQIY SIYOSAT: O'ZBEKISTON TAJRIBASINING TAHLILI.....	224-232
<i>Chuboyeva Ozodaxon Quvonbekovna</i> XOTIN-QIZLARNING JAMIYAT IJTIMOIIY-SIYOSIY HAYOTIDAGI O'RNI	233-240
<i>Хидоятлов Бахтиер Батырович, Парахатова Шахноза Ерназаровна</i> ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ПОЛУЧЕНИИ ОБРАЗЦОВ ДЛЯ ЭКСПЕРТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ	241-250
<i>Dadaboyeva Jumagul Anvarovna, Habibullayev Muhammadrajab Obidjonov</i> JAHON HAMJAMIYATINING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA QARATAYOTGAN E'TIBORI	251-256
<i>Абдулжаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> МОБИЛЬНОЕ БАНКОВСКОЕ МОШЕННИЧЕСТВО: УГРОЗЫ, МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНИЯ И КОМПЛЕКСНЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ	257-267
<i>Nasridinov Yigitali Borataliyevich</i> XOTIN-QIZLARNI TAZYIQ VA ZO'RAVONLIKDAN HIMOYA QILISH SOHASIDA DAVLAT SIYOSATI VA HUQUQIY ASOSLAR	268-276

<i>Mirzakarimova Dilafruz Doniyorjon qizi</i> SUN'IIY INTELLEKT YORDAMIDA KIBERHUJUMLARNI ANIQLASH VA OLDINI OLISH	277-281
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON KAPITAL BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA SUKUK INSTRUMENTLARINING INSTITUTSIONAL ROLI	282-289
<i>Нодирбекова Дилдона Абдумалик кизи</i> КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ПРАВА НА ДОСТУП К ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ И ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПРАКТИКИ	290-297
<i>Ahmadjonov Sultonbek Shukurillo o'g'li</i> QALBAKI PUL, AKSIZ MARKASI YOKI QIMMATLI QOG'OZLAR YASASH VA ULARNI O'TKAZISH JINOYATINING AYRIM JINOIY-HUQUQIY JIHATLARI	298-307
<i>Отлубаева Айгуль Бахрамовна</i> КЛАССИФИКАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ С ОПЫТОМ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	308-316
<i>Mukimbayev Otabek Sattarovich</i> GUVOHNING MAQOMINI HUQUQIY HIMOYALASHDA KONSEPTUAL YONDASHUVLAR.....	317-324
<i>Yakubov Mirzaxid Turabayevich</i> NORMATIV-HUQUQIY Hujjatlar ijrosini ta'minlashning XORIJIIY MODELLARI VA MILLIIY AMALIYOT UCHUN XULOSALAR	325-333
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> RAQAMLI TA'LIMDA KREATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TALABLARI.....	334-338
<i>Raxmatullaev Dilmurod Raxmatullayevich</i> PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA BO'LAJAK MUTAXASSISLARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA STRATEGIK YONDASHUVNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	339-348
<i>Yusupova Kamola Nuriddinovna</i> NEYROPEDAGOGIKA TA'LIM TIZIMINING YANGI ILMIY TARMOG'I SIFATIDA.....	349-353
<i>Umurzoqov Baxtiyor Boxodirovich</i> ZAMONAVIIY SHAROITDA HARBIY KADRLAR BOSHQARUVI TIZIMI SAMARADORLIGINING ILMIY-AMALIY ASOSLARI.....	354-358
<i>Qobilova Nilufar Xudoyshukurovna, Xujamova Dilobar Berdiyrovna</i> OLIIY PEDAGOGIK TA'LIM MUASSASALARIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING SHAXSIY VA KASBIY KONGRUENTLIGINI LOYIHAVIIY YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MAZMUNI.....	359-366
<i>Xaitbayeva Durdona Zokirjon qizi</i> SUN'IIY INTELLEKT ASOSIDAGI ADAPTIV RAQAMLI TA'LIM TIZIMINI LOYIHALASHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI	367-371

<i>Исмаилов Шухрат Абдусоат угли, Инназаров Маджид Амонович</i> МЕХАНИЗМЫ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ ФИНАНСИРОВАНИЯ, ОСНОВАННОГО НА РЕЗУЛЬТАТАХ (PERFORMANCE-BASED FUNDING), В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ РУКОВОДЯЩИХ КАДРОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ	372-378
<i>Rakhmatova Madina Abdumumin kizi</i> IMPLEMENTATION OF PROGRAMS FOR AUTOMATIC DETECTION AND CORRECTION OF GRAMMATICAL ERRORS IN ENGLISH WRITING.....	379-384
<i>To'rayev Azamat Maqsudovich</i> TALABALARNING ILMIY-TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA BO'SH VAQTNI TASHKIL ETISHNING RAQAMLI METODIKASI	385-390
<i>Mahmudova Farangiz Qurbonboy qizi</i> STUDENTS' ATTITUDES TOWARD AI USE IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING: HELP OR HINDRANCE?	391-399
<i>Burxonova Muxlisa Murtoz qizi</i> O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIKLARIDAGI BADIY MATNLARNI O'QITISH ORQALI O'QUVCHILARDA 4K KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	400-404

Received: 16 February 2026

Accepted: 01 March 2026

Published: 15 March 2026

Article / Original Paper

BUILDING STUDENTS' 4K SKILLS THROUGH TEACHING ARTISTIC TEXTS IN READING LITERACY TEXTBOOKS

Burxonova Mukhlisa Murtoz qizi

Tashkent International University of Chemistry

Samarkand Branch

Master's Student

Abstract. This article sheds light on the scientific-methodical foundations of the formation of the "4K" model (critical thinking, creativity, communication and cooperation), which is called the skills of the 21st century, through artistic texts in elementary school reading literacy classes. The article describes effective strategies, pedagogical experiences and analytical results for analyzing texts in new generation textbooks and developing practical competencies in students.

Keywords: reading literacy, 4K skills, artistic text, critical thinking, creativity, communication, cooperation, modern education, PIRLS.

O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIKLARIDAGI BADIY MATNLARNI O'QITISH ORQALI O'QUVCHILARDA 4K KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Burxonova Muxlisa Murtoz qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Samarqand filiali magistranti

E-mail: muxlisaburxonova87@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida badiiy matnlar orqali XXI asr ko'nikmalari deb ataluvchi "4K" modelini (kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kooperatsiya) shakllantirishning ilmiy-metodik asoslarini yoritadi. Maqolada yangi avlod darsliklaridagi matnlarni tahlil qilish va o'quvchilarda amaliy kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha samarali strategiyalar, pedagogik tajribalar hamda tahliliy natijalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: o'qish savodxonligi, 4K ko'nikmalari, badiiy matn, kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya, kooperatsiya, zamonaviy ta'lim, PIRLS.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I3Y2026N58>

Kirish. O'qish savodxonligi bugungi kunda faqat matnni ovoz chiqarib o'qish yoki mazmunini aytib berish emas, balki matnni tahlil qilish, talqin qilish, xulosa chiqarish, muallif g'oyasini anglash va yangi kontekstlarda qo'llash kabi murakkab kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi. UNESCO va PIRLS konsepsiyasiga ko'ra, o'qish savodxonligi — bu: ma'lumotni qabul qilish (Reception), anglab yetish (Comprehension), baholash va talqin qilish (Interpretation & Evaluation), ijodiy qayta ishlab chiqish (Creative Transformation) jarayonlarining yig'indisidan iborat.

Lingvodidakt olimlar (Vigotskiy, Bruner, Rosenblatt) ta'kidlaganidek, matn — bu o'quvchi va muallif o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy muloqot makoni, unda bola fikrlaydi, his qiladi,

mulohaza yuritadi va shaxs sifatida shakllanadi. Shu bois, badiiy matn o'qish savodxonligi darslarida 4K ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Zamonaviy global dunyoda ta'lim tizimi o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularni murakkab hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan, ijodkor va muloqotga kirishuvchan shaxs sifatida tarbiyalashni maqsad qilgan. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi Qonuni va Milliy o'quv dasturida boshlang'ich sinflardan boshlab o'quvchilarning mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlashini o'stirish ustuvor vazifa qilib belgilangan.

O'qish savodxonligi fani bu jarayonda markaziy o'rinni egallaydi. Chunki badiiy matn — bu insoniyatning ma'naviy tajribasi mujassamlashgan makon bo'lib, u orqali o'quvchi dunyoni anglaydi, qadriyatlarni o'zlashtiradi va shaxs sifatida shakllanadi.[1] Biroq, an'anaviy ta'limda matnni shunchaki o'qish va uning mazmunini qayta so'zlab berish bilan cheklanib qolinayotgan edi. Bugungi kunda esa PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) kabi xalqaro tadqiqotlar talablari asosida darsliklar yangilanmoqda. Mazkur tadqiqotning maqsadi — badiiy matnlar orqali o'quvchilarda "4K" ko'nikmalarini (Critical thinking, Creativity, Communication, Collaboration) shakllantirishning ilmiy va amaliy metodlarini asoslab berishdan iborat.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida O'zbekiston umumta'lim maktablarining 1-4-sinf "O'qish savodxonligi" darsliklaridagi badiiy matnlar (ertaklar, hikoyalar, masallar, she'rlar) o'rganildi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:[2]

Qiyosiy-pedagogik tahlil: An'anaviy savol-javob usullari bilan zamonaviy "4K" modeliga asoslangan topshiriqlar o'rtasidagi farqlar tahlil qilindi.

"4K" modeli: xalqaro va mahalliy ta'lim standartlaridagi o'rni

XXI asr kompetensiyalari bo'yicha AQShning Partnership for 21st Century Learning (P21) tashkiloti "4K" ko'nikmalarini asosiy kompetensiya sifatida belgilagan. Kritik fikrlash (Critical Thinking). Kreativlik (Creativity). Kommunikatsiya (Communication). Kooperatsiya (Collaboration)

O'zbekistonning Milliy o'quv dasturi ham shu kompetensiyalarni boshlang'ich ta'lim bosqichidan shakllantirishni belgilaydi.

Ilmiy tadqiqotlar (Anderson & Krathwohl taksonomiyasi, OECD PISA yondashuvlari) esa: o'quvchi matn ustida kognitiv amallar (analiz, sinttez, baholash) bajarishi, matnni ijodiy qayta ishlab chiqishi, o'z fikrini asoslab ifodalashi, guruhda ishlashi uning akademik muvaffaqiyati uchun muhim ekanini isbotlagan. Demak, badiiy matn 4Kni rivojlantirish uchun tabiiy "maydon" vazifasini bajaradi.

Badiiy matnlarning psixologik-pedagogik ahamiyati. Kognitiv rivojlanish. Psixolog J. Bruner nazariyasiga ko'ra, bola hikoya va ertaklar orqali: sabab-oqibatni tushunadi, qahramonlar motivatsiyasini tahlil qiladi, voqealar ketma-ketligini anglaydi. Bu jarayon kritik fikrlashning birlamchi asosidir.

Emotsional intellekt (EQ) rivojlanishi. Badiiy matn o'quvchida: empatiya, boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, xulqiy xatti-harakatlarni baholash ko'nikmalarini shakllantiradi. EQ rivojlanishi esa kommunikatsiya va kooperatsiyaning asosiy omilidir.

Ijodiy tafakkur (Creative Thinking). Badiiy matnning ochiq, ko'p talqinli tabiati o'quvchini yangi g'oyalar yaratishga undaydi. Torrance Creativity Testlariga ko'ra, matn asosida ijodiy topshiriqlar bajarish: divergent fikrlash, fantaziya, moslashuvchan fikrlash ko'rsatkichlarini sezilarli oshiradi.

Modellashtirish: Badiiy matn ustida ishlashning 4 bosqichli modeli ishlab chiqildi: Kritik fikrlash bosqichi: Matndagi faktlarni tahlil qilish, sabab va oqibatni topish. Kreativlik bosqichi: Matnga ijodiy o'zgartirish kiritish. Kommunikatsiya bosqichi: Fikrni ifoda etish va munozara. Kooperatsiya bosqichi: Guruhda umumiy xulosaga kelish.[3]

Amaliy tajriba: Tanlab olingan maktablarda o'qish darslarida interfaol metodlar (Insert, Venn diagrammasi, Sokratik savollar, Rollar o'yini) qo'llanildi.

Badiiy matnlarni o'qitishda o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini tizimli shakllantirish uchun quyidagi strategiyalarga amal qilish tavsiya etiladi:

1. Tanqidiy fikrlashni (Critical Thinking) rivojlantirish bo'yicha:

Savollar iyerarxiyasini o'zgartiring: O'quvchidan faqat matndagi faktni so'raydigan "Kim?", "Qachon?", "Qayerda?" kabi savollardan voz kechib, "Nima uchun?", "Qanday qilib?", "Sizningcha, sabab nima edi?" kabi yuqori darajadagi savollarga o'ting.

"Nega?" zanjiri: O'quvchi biror xulosa aytsa, kamida 3 marta "Nega bunday deb o'ylaysiz?" deb so'rang. Bu uning o'z fikrini asar matni bilan dalillashiga yordam beradi.

Fakt va munosabatni ajratish: O'quvchilarga matndagi real voqealar va muallifning (yoki qahramonning) subyektiv munosabatini farqlashni o'rgating.

2. Kreativlikni (Creativity) rag'batlantirish bo'yicha:

Vizualizatsiya: Matndagi obrazlarni nafaqat so'z bilan, balki ranglar, sxemalar yoki ramzlar orqali tasvirlashni topshiring (masalan, "Qahramonning ichki dunyosini rasmda chizing").

Matnni modernizatsiya qilish: Klassik hikoya yoki ertak qahramonlarini bugungi kun sharoitiga ("Agar Alisher Navoiy hozir yashaganida...") ko'chirish orqali ijodiy topshiriqlar bering.

Janrni o'zgartirish: Hikoyani she'rga, she'rni esa kichik sahna asariga (ssenariyga) aylantirish topshiriqlarini ko'paytiring.

3. Kommunikatsiyani (Communication) shakllantirish bo'yicha:

Faol tinglash: O'quvchilarga nafaqat gapirishni, balki sherigining fikrini bo'lmay tinglashni va unga odob bilan e'tiroz bildirishni o'rgating. "Men sening fikringga qo'shilaman, lekin..." kabi nutqiy konstruksiyalardan foydalanishni odat qiling.

Argumentli nutq: O'quvchi o'z fikrini aytganda, uni matndagi kamida bitta dalil (sitata) bilan tasdiqlashini talab qiling.

Notiqlik daqiqalari: Darsning oxirgi 5 daqiqasini "Kun xulosasi" ruknida o'quvchilarning erkin nutqi uchun ajrating.

4. Kooperatsiyani (Collaboration) joriy etish bo'yicha:

Rollar taqsimoti: Guruh ishlarida har bir o'quvchining aniq vazifasi bo'lsin (masalan: "Lider", "Taymerchi", "Kotib", "Taqdimotchi"). Bu har bir bolada mas'uliyatni uyg'otadi.

Jamoaviy baholash: Faqat bitta o'quvchini emas, butun guruhning hamjihatligini baholang. "Guruhda kim hammaga yordam berdi?", "Qanday qilib umumiy qarorga keldingiz?" kabi savollar bilan jarayonni tahlil qiling.

Muammoli vaziyatlar: Guruhga shunday topshiriq beringki, uni bir kishi yolg'iz bajara olmasin (masalan, matndagi murakkab muammoni yechish uchun turli xil qarashlarni birlashtirish).

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, badiiy matnni o'qitishda "4K" ko'nikmalariga urg'u berish o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi.

Ko'nikma	Avvalgi holat (An'anaviy)	Tadqiqotdan keyingi holat
Kritik fikrlash	Matndagi faktlarni eslab qolish	Voqealarga baho berish, muammoni ko'rish
Kreativlik	Faqat rasm chizish	Hikoyaning yangi talqinini yaratish
Kommunikatsiya	Bir tomonlama javob (ha/yo'q)	O'z fikrini dalillash, erkin muloqot
Kooperatsiya	Faqat yakka tartibda ishlash	Jamoaviy loyiha va sahnalashtirish

Statistik tahlillarga ko'ra, interfaol topshiriqlar berilganda o'quvchilarning 78 foizi matndagi yashirin ma'nolarni (inferensiya) anglashga muvaffaq bo'lgan. Bu ko'rsatkich an'anaviy darslarda 35-40 foizni tashkil etar edi.[4]

Muhokama. Badiiy matn o'qish savodxonligi darslarida shunchaki material emas, balki "4K" ko'nikmalarini rivojlantiruvchi didaktik qurol vazifasini o'taydi.

Kritik fikrlash (Critical Thinking)

Matn ustida ishlashda o'quvchi qahramonning xatti-harakatini tahlil qilishi kerak. Masalan, "Ziyrak quyon" ertagida quyonning aqliligi shunchaki aytish kifoya emas. O'qituvchi: "Agar quyon bo'riga ishonib qolganda nima bo'lar edi?" yoki "Nima uchun bo'ri quyonni yeya olmadi? Matndan dalil keltiring" kabi savollar orqali o'quvchini mantiqiy mulohaza yuritishga undaydi. Bu o'quvchida axborotni tekshirish va xulosa chiqarish malakasini shakllantiradi. Kritik fikrlashni rivojlantirish. Ilmiy tadqiqotlarda (Bloom, Fisher) yuqori darajadagi savollar o'quvchida: tahlil qilish, asoslash, xulosa chiqarish ko'nikmalarini faollashtirishi isbotlangan. Misol: "Qahramon nima uchun shunday yo'l tutdi?" "Agar voqea boshqacha kechganida natija qanday bo'lardi?" Bu metod PIRLS testlarida yuqori darajadagi savollarni yechish ko'nikmasini mustahkamlaydi.

Kreativlik (Creativity)

Badiiy matn tugagan joyda o'quvchining ijodi boshlanishi kerak. "Hikoya xaritasini o'zgartirish" yoki "Qahramonga maktub" metodlari orqali o'quvchi matnni o'z dunyoqarashiga moslashtiradi. Bu jarayonda u standart qoliplardan chiqishni o'rganadi.[5] Kreativlikni faollashtirish. Badiiy matn asosida quyidagi ijodiy topshiriqlar ilmiy jihatdan samarali hisoblanadi: "Hikoyaning davom etishi" (predictive thinking). "Qahramonlar bilan intervyu" (role-taking). "Matnni boshqa janrga o'tkazish" (transformative creativity). Bu topshiriqlar Torrance testlariga muvofiq ijodiylikni 40–55 % gacha rivojlantirishi aniqlangan.

Kommunikatsiya (Communication)

Badiiy asar — bu muloqot maydoni. O'quvchi asar qahramonlari bilan ichki muloqotga kirishadi, so'ngra o'z tengdoshlari bilan asar haqida fikr almashadi. Darsda "Siz qanday yo'l tutgan bo'lar edingiz?" deb berilgan savol o'quvchining nutqini o'stiradi va emotsional intellektini (EQ) rivojlantiradi. Kommunikatsiya ko'nikmasi. O'quvchilarning og'zaki nutq rivoji bo'yicha psixolingvistlar (Leontev, A.A. Leontyev) shuni ta'kidlaydi: bola o'z fikrini matnga tayangan holda ifoda etganda, uning argumentatsiya qilish qobiliyati, muloqot madaniyati jadal

rivojlanadi. Shu bois matn asosida munozara, Sokratik savollar, “Debat” metodlaridan foydalanish yuqori natija beradi.

Kooperatsiya (Collaboration)

Matnni guruhlarda tahlil qilish, asar qismlarini sahnalashtirish yoki jamoaviy “hikoya piramidasi”ni tuzish o’quvchilarni bir-birini tinglashga, o’zaro yordam berishga va umumiy natija uchun javobgarlikni his qilishga o’rgatadi. Kooperatsiyani shakllantirish. Guruhli topshiriqlar Vygotskiyning “YaQZ – yaqin rivojlanish zonasi” tamoyiliga asoslanadi. O’quvchi: kuchli sherikdan o’rganadi, vazifani bo’lib bajaradi, mas’uliyatni baham ko’radi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, jamoaviy matn tahlili o’quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini 30–40% ga oshiradi.

PIRLS tahlillari nuqtayi nazaridan darslik matnlarining o’rni. PIRLS o’quvchilarning quyidagi ko’nikmalarini baholaydi: Informatsion matnni tushunish. Badiiy matnni tahlil qilish. Baholash va talqin qilish. Dalillangan javob berish.

Boshlang’ich sinf “O’qish savodxonligi” darsliklarida badiiy matnlar: voqealar ketma-ketligi, ijtimoiy-ma’naviy mazmun, qahramonlarning qarama-qarshi xarakterlari, didaktik g’oyasi bilan PIRLSning talablariga mos keladi. Shuning uchun matn asosida 4K ko’nikmalarini shakllantirish o’quvchilarning xalqaro baholash tizimidagi natijalariga ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Xulosa. O’qish savodxonligi darsliklaridagi badiiy matnlarni “4K” modeli asosida o’qitish o’quvchilarni hayotga tayyorlashning eng samarali yo’lidir. Tadqiqot natijalari ko’rsatganidek, bunday yondashuv o’quvchining darsdagi faolligini oshiradi, uning ijodiy va tanqidiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. O’qituvchi endi faqat axborot beruvchi emas, balki yo’naltiruvchi (fasilitator) vazifasini bajarishi lozim. Kelgusida o’quv dasturlarini PIRLS talablariga muvofiq yanada takomillashtirish va darsliklardagi metodik apparatni “4K” ko’nikmalariga moslash tavsiya etiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Abdullayeva Q., Yusupova M. O’qish savodxonligi: 2-sinf uchun darslik. – Toshkent: “O’qituvchi”, 2021.
2. Azizxo’jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
3. G’ulomov A., Ne’matov H. Ona tili ta’limi mazmuni. – Toshkent: “O’qituvchi”, 1995.
4. Husanboyeva Q. Adabiy ta’limda mustaqil fikrlashga o’rgatish metodikasi. – Toshkent: “Nizomiy”, 2003.
5. Ismoilova M. Boshlang’ich sinflarda o’qish darslarini samarali tashkil etish. – Samarqand: “Zarafshon”, 2018.
6. Karimov S. Badiiy matn tahlili asoslari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2012.
7. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: “Sangzor”, 2006.
8. Tog’ayev T. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Buxoro: “Durdone”, 2020.
9. Yo’ldoshev J.G’. Zamonaviy dars. – Toshkent: “Sharq”, 1999.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).